

SANFERMINAK 1978

HERRI BOTEREAREN KONTRAKO ASALTOA

Komeni da gogoratzea. 1978ko Sanferminak "hautsi" zituztenak zein izan ziren ez ahaztea. Azaltzea zer ari zen ernetzen Nafarroako eta Euskal Herri osoko jendarte iraultzailean, eta zer zapaldu nahi izan zuten kaleak gorriz tindatuz. 40 urte geroago, Iruñeko Udalaren enkarguz aditu talde batek egindako txostenak argi utzi du: eskarmentua izan zen, zigorgabetasunak estalitako gizateriaren kontrako krimena.

Urko Apaolaza Avila / @urkoapaolaza

Argazkiak: ARGIA artxiboa

40 urte ere ez dituen euskal herritarra-
rentzat, gurasoen etxeko apalategian
gordeta dagoen aldizkari zaharreko iru-
di satinatua baino ez da 1978koa; ke-
-boteen zuriak lausoturiko argazkien
bidez imajinatzen zituen, txikitan, hel-
duek iragan hurbileko borrokez konta-
tzen zioten apurra.

Urte hartako uztailaren 8an polizia
olde bat Iruñeko zezen plazara sartu
zen tiroka eta borrak eskuan, amnis-
tiaren aldeko pankarta baten aitzakian.
Esku-hartze armatu handiago baten ha-
siera baino ez zen, hurrengo egunetan
Iruñean eta Euskal Herriko beste hain-
bat txokotan errepresio polizialak do-
zenaka atxilotu, ehunka zauritu eta bi
hildako utzi zituen: German Rodriguez
eta Joseba Barandiaran.

Diziplina ezberdinetako adituz osatu-
riko egiaren batzorde batek (Josu Chue-
ca, Pedro Ibarra, Amaia Kowasch, Jacin-
to Lara, Nerea Pérez, Pepe Uruñuela eta
Begoña Zabala) gertaera haien inguruko
txostena idatzi berri du Iruñeko Udalak
eskatuta. NUPeko irakasle Emilio Ma-
juelok eta Juan Carlos Garciak egindako
azterketa tekniko dokumentalean oi-
narritu dira, besteak beste, hasieratik
peñen batzordeak esan eta urte hauetan
guztietan herritar askok pentsatu izan
duena baieztatzeko: oldarraldia aurrez
prestatu zegoen eta erantzuleak zi-

gortzeko ikerketa judiziala zeharo ardu-
ragabea izan zen.

Komeni da gogoratzea. Zezen plazako
irudi satinatu hori, irudi estatiko bihur
baitaiteke bestela, momentu zehatz ba-
teko gertaera zehatza, markorik gabe;
pankarta bat edo walkie-talkie bidez
Vulcano-k emandako “zorigaiztoko”
agindu bat baino ez.

Zeinek kontrolatzen zuen hura?

Iruñeko peñek 1978an egindako iker-
keta, *Asi Fué* (Horrela izan zen) izeneko
liburuxkan argitaratua, ezinbestekoa da
gaur egun oraindik ere poliziaren era-
soaren inguruko kontakizun ofiziala ge-
zurtatzeko –4.000 lagunen testigantza
jaso zuten–. Poliziak istiluak sortu bai-
no lehenago inguratu zuen zezen plaza
eta Miguel Rubio komisarioa aurrean
zutela ordena publikoko indarren doze-
naka agente barrura sartu zirenerako,
amnistia eskatzeko pankartak sorturiko
eztabaida amaituta zegoen. “Dena lasai
zegoen –dio lekukoetako batek– poli-
ziak armak eskuan ezustean sartu zi-
renean, pasabidetik zetozen txikien ar-
tean nahastuta, han eta hemen kolpeka,
pilotak eta ke-boteak jaurtitzen”. Hon-
darrezko plaza hustu ondoren, ordea,
bigarren oldarraldia egin zuten festen
aurretik Iruñera eramán zituzten Lo-
groñoko konpainia bereziek, eta hauek

egiazko balaz eraso zituzten harmaile-
tan ihesean zebiltzanak. Peñen ikerke-
tak jasotzen duenez, erizaintza gelan
50-55 pertsona artatu zituzten, horieta-
ko zenbait balaz zaurituak.

Hurrengo orduetan konpainia bere-
ko polizia armatuek izua zabaltu zuten
hirigunean izandako istilu gogorretan,
suzko armak erabili baitzituzten herri-
tarren kontra, izan cetme metraileta
zein pistola, orduko argazkiek erakus-
ten duten moduan. Horietako batekin
hil zuten German Rodriguez LKlko mili-
tantea Orreaga kalean.

Ignacio Llano gobernadore zibila txo-
txongilo hutsa izan zen aginduak ema-
ten zituzten Fernando Avila koman-
dantearen eta haren gaineratik zeuden
teniente koronelen aurrean: “Ez dago
nire kontrolpean”, errepikatzen zien
behin eta berriz Gobernu Zibileko bu-
legoan peñetako ordezkariak, egoera so-
segatzeko neurriak hartu zitzala eska-
tu ziotenean. Zeinek kontrolatzen zuen
hura orduan?

Ordura arte, Sanferminetako giro po-
litikoa “askoz motelagoa” izaten ari zen
beste urte batzuekin konparatuz gero,
*Zeruko ARGIA*n idatzi genuenez –1973
eta 1976ko festetan izandako manifes-
tazio eta mitinak gogoan–. Baina tes-
tuinguru errepresiboa gero eta borti-
tzagoa zen: “Hilabete batzuk lehenago

- » Polizia olde bat Iruñeko zezen plazara sartu zen tiroka eta borrak eskuan, amnistiaren aldeko pankarta baten aitzakian. Esku-hartze armatu handiago baten hasiera baino ez zen
- » Hegoaldeko lau lurraldeak inoiz baino gertuago zeuden elkarrekiko, amnistia nahiz autodeterminazioa aldarri hartuta, eta Nafarroa zen epizentro nagusietako bat. Baina paradoxikoki, 1978an Nafarroa beste euskal lurraldeetatik bereizteko prozesu instituzionala martxan jarri zen
- » 1976an Gasteizen bezala 1978an Iruñean, kontrolagaitza zitzairen herri boterea ito nahi izan zuten

1978ko uztailaren 8an, arratsaldeko zezenketa amaitu eta berehala, polizia armatua oldarka sartu zen zezen plazan eta dozenaka zauritu eragin zituen, horietako batzuk balaz. Barne ministerioak aitortuta, sei ordutan 5.000 gomazko pilota, 1.000 ke-poto, negarra eragiteko beste 1.000 bonba eta 130 bala erabili zituzten herritarren kontra hirian gertatu ziren istilu larrietan. Adituen batzordeak arrazoi nahikoa ikusi du Gizateriaren Kontrako Krimena izan zela esateko.

JORGE NAGORE

hainbat gertakizun izan ziren Iruñeko hirian, estatu aparatuen errepresiorako joera agerian utzi zutenak”, dio adituen batzordeak bere txostenean. Maiatzaren 1eko manifestazioa, adibidez, baimenduta egonagatik indarkeria handiz desegin zuten poliziek, eta hilabete berean “inkontrolatuek” istilu larriak sorrarazi zituzten Alde Zaharrean –kalez jantzita zegoen guardia zibil bat hil zen laban-kada batez–. Istilu horietan atxilotuak askatzeko itxialdia hasi zuten hainbat lagunek, eta hala, udaletxeko bigarren solairua okupatuta zegoela iritsi zen uztailaren 6a urte hartan. “Sanferminak biolentziaren zeinupean ospa litezke”, sutu zuen eltzea egunkariren batek.

Errepresioaren kontrako masa mugimenduak baturik

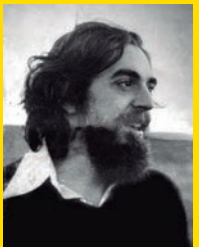
Joera askoz lehenagotik zetorren ordea. Adituen txostenak emandako datuen arabera, 1969. eta 1977. urteen artean Espainiako Estatuan manifestazioetan hildakoak gutxienez 47 izan ziren, horietako asko Euskal Herrian, eta bali-teke 50.000 lagun prozesatu izana zio politikoengatik. Urte haietan giza esku-bideen urraketa larriak ere jazo ziren: 1975eko salbuespen egoera, Monteju-rrako gertaerak eta Gasteizko martxoaren 3ko sarraskia 1976an, Amnistiaren aldeko astearen zapalkuntza 1977an... “1978ko Sanferminetako esku-hartzea neurrigabekoa eta desproporzionatua izan zen, berrogei urtez baino gehiagoz estatu mailan funtzionatzen zuen izaera errepresibodun egitura politiko eta polizialak planifikatua”, ondorioztatu du adituen batzordeak.

Espainiar Konstituzioa onartzeke zegoen, eta erreforma politikoak aurkari ugari zuen Euskal Herrian erregimenarekin haustura bilatzen zutenen artean. Hala, Adolfo Suarezek eta Rodolfo Martin Villak gidaturiko trantsizioko gobernuak arrakala demokratikoa borra eta odol bidez konpondu nahi izan zuen. Giro horretan erne zen “euskal jendarte anti-errepresiboa” deitu izan den masa mugimendua, besteak beste langile borrokaren bidez eta enpresetako asanbladetan artikulatua. Hegoaldeko lau lurraldeak inoiz baino gertuago zeuden elkarrekiko, amnistia nahiz autodeterminazioa aldarri hartuta, eta Nafarroa zen epizentro nagusietako bat, 1974ko abenduaren 11ko greba handian ere halaxe ikusi zen.

1978KO UZTAILEKO EGUN ODOLTSUAK

6 Osteguna. Txupinazoa Iruñeko udaletxeko lehen solairutik jaurtiko da, bigarren solairua okupatuta baitago atxilotu batzuen askatasuna eskatzeko.

8 Larunbata. Polizia zezen plazara sartzen da pankarta baten aitzakian. Istiluak hiri osoan. German Rodriguez hiltzen dute tiroz.

9 Igandea. Iruñeko kaleak txikituta esnatuko dira, poliziak hiria hartuta dauka eta haien irratietan agindu gordinak atzematen dira: “Indar guztiekin tiro egin, ez arduratu hiltzen baduzue!”

10 Astelehena. German Rodriguezen hiletetan 30.000 lagun. Poliziaren irratiko mezuek eta Iruñeko irudiek “akatsa” izan zela zioen bertsio ofiziala gezurtatuko dute eta Euskal Herri osora zabalduko dira.

11 Asteartea. Borroka eguna. Donostian (goiko irudian) poliziak Joseba Barandiaran astigartarra hilko du tiroz. Iruñeko peñek festak bertan behera utzi eta ikerketa herritarra abiatuko dute.

13 Osteguna. Tentsioa gora. Errenterian Miranda de Ebroko poliziaren asaltoko konpainia batek udalerria arpilatzen du, txikizioak eta lapurretak eginez.

14 Ostirala. Gaixoa ni ekitaldiaren ordez, manifestazio batek emango die amaiera Sanferminei.

Polizia udaletxeko plazan, Iruñeko eraikin nagusiaren atarian German Rodriguezen hilketa salatzeko jarritako kartaelaren aurrean. Hainbat egunez hiria indar armatuek okupatuta egon zen eta gobernadore zibilak ez zuen ezer egin errepresioa eragozteko.

Baina paradoxikoki, 1978an Nafarroa beste euskal lurraldeetatik bereizteko prozesu instituzionala martxan jarri zen: autonomia negoziatzen hasita zeuden bitartean, erreinu zaharra erregimen

frankistaren azken gotorleku bihurturiko Foru Aldundiaren eskuetan geratu zen. Ez da harritzekoa uztailaren 9ko goizaldean Nafarroako Diputazioaren Jauregia izatea liskarren jomuga nagusi;

baina eraikinari leihoak txikitzen lehenak ez ziren manifestariak izan, “Navarros hijos de puta!” oihukatuz tiroka aritu ziren poliziak baizik: “Amorrotuta eta ero moduan zebiltzan, sinpleki Nafarroa zen ororen kontra”, azaldu zuten peñek beren dossierrean. Eskarmentua eman nahi izan zioten subertsioari.

Eta horretarako prest zituzten autobusak, asaltoko konpainiak Euskal Herriko beste tokietara garraiatzeko, Errenterira edo Donostiara kasu. Azkeneko hiri horretan, Iruñeko gertaerengatik protestan ari zela hil zuten tiroz Aldapeta inguruan Joseba Barandiaran astigartarra, San Bartolome kaleko barrikada baten oinetan.

German Rodriguezen hiletetan Patxi Larraintzar apaiz borrokalaria eman-dako sermoia hobeto uler liteke fokua etorkizunetik zabaldua: “Demokrazia barregarri honen truku guztiak erabiliz, gure abiada eta arnasa ebaki nahi dizkigutela dirudi, nafar eta euskaldun guztien batasuna apurtu nahian”. 1976an Gasteizen bezala 1978an Iruñean, kontrolagaitza zitzaien herri boterea ito nahi izan zuten.

AURTEN ERE OROITARRIAN ZITA

Sanferminetako gertaeren 40. urteurrena dela-eta Sanferminak 78 Gogoan plataformak ekimen andana antolatu du. Urtero bezala, zita nagusia German Rodriguezen omenez hura hil zuten tokitik gertu dagoen oroitarrian izango dute, uztailaren 8an. Oroitarriak ibilbide gorabeheratsua izan du –ondokoa 1979ko argazkia da– eta gertaera haiek ez ahazteko sinbolo bilakatu da. Ekainaren 29an, 1978ko Sanferminak gogoratzeko monumentua jarri du Iruñeko Carlos III.a etorbidea eta Orreaga kalearen artean, Dora Salazar eskultoreak egina. Plataformak, bestalde, Txupin Etxepare saria jasoko du aurtun.

40 urteko zigorgabetasuna

Ezaguna da Martin Villa barne ministroaren esaldia, estatu indarkeria justifikatzeko: “Gurea akatsak dira, haiena krimenak”. Iruñeko gertaeren biharamunean bota zuen, espainiar telebista aurrean prestaturiko prentsaurreko bitxian. Egun batzuk geroago, Kongresuan aitortu behar izan zuen erantzule nagusia bera zela, baina beharrezko “zuzenketak” egin zituztela ere esan zuen. Poliziaren buruak lekuz aldatzeaz ari zen; haietako inor ez zen sekula epaitua izan. 40 urteko zigorgabetasunari hasiera eman zion esaldi horrekin ministro frankista ohiak.

Adituen batzordeak dioenez, 1978ko Sanferminetakoa hainbat sumariotan banatzeak ikerketa judiziala oztopatu zuen, “seguruena hori zen bilatzen zutena”. Hala, kasua sumario bakarrean berriz irekitzea eskatu dute eta bere garaian egin ez ziren frogak eta dokumentazioa biltzea.

Ez da erraza izango ordea. Orduko hartan udaleko eta diputazioko ordezkariak sorturiko ikerketa batzordeen ondorioen berri ez da sekula jakin. Gobernadore Zibilak urte hartaz egindako memoria-rik ere ez da azaldu Madrilen dagoen Administrazioaren Artxibo Orokorrean. Bestetik, sumarioek gordetzen duten informazio guztia eskatu diote Nafarroako Justizia Auzitegi Nagusiari, baina honek oraindik ez du erantzunik eman. Ministerioen eta poliziaren eskuetan zeuden informe nahiz buletinekin gauza bera...

Justizia, egia eta aitortzaren alde urtez luzetan lan eskerga egin duen Sanferminak 78 Gogoan elkarteak sarritan eskatu du dokumentazioa desklassifikatzeko. Duela hilabete batzuk Nafarroako Parlamentuak eskari hori egin zion Espainiako Gobernuari, parlamentarien

ERANTZUKIZUNAK

1978ko gertaerak argitzeko egiaaren batzordeak erantzule posibleak dakartza bere txostenean.

Rodolfo Martin Villa Barne ministroa erantzule nagusitzat dute, “errepresio sistematiko eta orokortu baten egile nagusia da”. **Miguel Rubio Rubio** komisarioak eman zuen zezen plazan sartzeko agindua eta dokumentazio grafikoan eta testigantzetan “guztiz identifikaturik” agertzen da. Bere aginduak bete zituzten **Benito Pérez Vázquez** eta **Francisco Abellán Vicente** tenienteak ere zezen plazako irudietan ageri dira 40 polizia inguru gidatuz.

Fernando Avila García komandantea izan zen ekintza polizialen diseinatzailea. Nafarroara “mendeku” bila etorri zela adierazi zuen gertaeren aurretik. **César Jiménez Cacho** eta **Vicente Lafuente Ramírez** zerbitzu-buruek eman zituzten eta betearazi zituzten aginduak irratiz.

Martin Villaren prentsaurrekoa, 1978ko uztailaren 14an.

Horrez gain, adituen txostenak dio Logroñoeko erreserbako polizia armatuaren kapitainak erantzukizun larria duela, konpainia horrek eragin zituelako bala zauritu ugari eta German Rodriguezen heriotza.

Azkenik, **Ignacio Llano Cifuentes** gobernadore zibila Ordena Publikoaren Batzorde Nagusian parte hartu zuen, baina ez zuen ezer egin batzorde horretako irizpideak betearazteko.

ia guztien babesarekin –soilik PP abstenitu zen–. Baina Espainiako Kongresuak ateak itxi dizkio aukera horri, kasu honetan PP, C's, baita PSOEren kontrako botoekin ere. Inpunitatearen hormak toki berean jarraitzen du.

Baina, 5.000 gomazko pilota, 1.000 ke-bote eta 150 bala ezin dira ezkutatu agiritegiko karpeta bat desagerraraziz, are gutxiago hildakoak eta zauritu ugari eragin zituztenean. Jendearen lekukotasunak eta bizipenak dira frogarik sendoena, eta Nafarroako Oroimen Historikoaren Dokumentazio Fondoak jadanik dozenaka elkarriketa dauzka bilduta gertaera horien inguruan. Adituen

ustez nahikoa argudio badago esateko 1978ko Sanferminetakoa “Gizateriaren Kontrako Krimena” izan zela, preskribitzen ez duen delitua. Iruñeko Udalarik ereila bat jartzea aholkatu diote, horretarako legitimatua dagoelako.

Sanferminak 78 Gogoan-ek, bere aldetik, nazioartera jo du eta salaketa jarri du Europar Parlamentuko Eskaearen Batzordean. Ekainaren 26an kasua azaltzeko Bruselan egindako agerraldian, duela 40 urteko zezen plazako argazki zuri-beltzaren kopia erraldoia paratu zuten plataformako kideek; lanean segituko dute irudi horri markoa jarri eta atzean zer zegoen argitu arte. ■

Ogiaren egia

Galparsoro OKINDEGIA

Ogi biologikoak
Harri errotan xehetutako irinarekin egindako ogiak
Orántza ogiak

Kale Nagusia 6 (Alde Zaharra) - DONOSTIA - Tel.: 943 421 074

MOYUA
HILETA ZERBITZUAK
Zure momentu
zailetarako

Tel.: 943783447 - 617442466
mmoyua@telefonica.net
Otañui Gotzaina kalea, 27 - Oñati

TRADEBI
TRANSLATION

tradebi@tradebi.com